

тиснувши у жмені скрип дверей», «В храм під жовтим куполом дібров», «маміні вікна планети Життя»), епітетів («під жовтим куполом», «сивих кучерях», «синім кущиком», «білу хустку», «білих вишень», «роси рясні»), порівнянь («клен, що стоїть, як велетень», «по клавішах, мов по сходинах», «струмочки ніжності. / То мамині руки»), а також оксиморону («Дзвоном тиші зустріне дім»), метонімії («озвалися куранти») тощо.

Образ малої батьківщини у віршах Лідії Віцені, хоч і нагадує її рідну Дібрівку, що на Миргородщині, а в художніх біографіях ліричних героїв втілено окремі події життя рідних, односельців, усе ж створений за допомогою прийому ретроспекції узагальнено. Власну причетність до села літераторка увиразнила штрихами-згадками про дитинство,

юність, розповіддю про долі рідних і земляків, малюнками природи. Правдивість зображеного розкривається через типові постаті селянок (мама, бабуся, учительки, Катерини), часопросторові образи, ботанічні та зоологічні етноконцепти, вдало використані зображальні засоби, за допомогою яких відтворено характерні риси й передано дух малої батьківщини.

Література

1. Віценя Л. Космограма душі : вірші / Лідія Віценя. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – 96 с.
2. Усе в житті не випадково : [інтерв'ю з Л. М. Віценею] // Зоря Полтавщини : газета. – Полтава, 2014. – 11 листопада. – С. 4.

Ярослав Єнко

ЯРМАРКОВИЙ РУХ НА БАТЬКІВЩИНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Майстер слова Микола Гоголь, написавши повість «Сорочинський ярмарок» (1831), увіковічив і прославив сотенне містечко Сорочинці, а нині – село Великі Сорочинці. Але назву творові письменник дав не випадково. Це, кажучи сучасною мовою, був дуже вдалий маркетинговий хід, бо Сорочинці були добре відомим населеним пунктом на теренах України завдяки тому, що саме тут проживав миргородський полковник (а згодом гетьман лівобережної України) Данило Апостол. Це усвідомлював Гоголь, адже був не тільки талановитим письменником, але й гарним психологом. Давши таку назву повісті, він автоматично заклав попит на неї та на її продаж.

У наш час цей населений пункт знаний в Україні й за кордоном завдяки тому, що саме тут проводиться Національний сорочинський ярмарок, удадо описаний Гоголем. Проте не всім відомо, що багато інформації для своїх цікавих сюжетів, змальованих у «Сорочинському ярмарку», Микола Васильович узяв із тих ярмарків, що відбувалися в селі Василівці (Яновщині) – родовому маєтку Гоголів-Яновських. Вони організовувалися чотири рази на рік: 30 березня, 25 червня, 21 вересня, 30 грудня. Родина Гоголів мала виручку готівкою за оренду торгових місць. Саме кошти з ярмарків стали підмогою для будівництва церкви, а пізніше – розвитку сільського господарства. Ярмарки були значною подією на пригортванській землі та великою радістю і для бідних, і для заможних селян. Чому ярмарок був відрадом? Насамперед тому, що селяни мали можливість щось продати чи, навпаки, придбати, також обміняти свою продукцію на певні товари. Люди могли отримати додатковий заробіток, переносючи вантажі; відпочити; побачити різні дійства, адже сюди приїжджали артисти, цигани, вертепи, працювали каруселі [2, с. 47].

Ярмарки того часу були колисками й осередками, де зароджувалася й розвивалася так звана масова культура, що набрала обертів у XVIII столітті. Ярмарковий рух мав певну просвітницьку функцію.

На Олексіївському ярмарку (30 березня) продавали велику рогату худобу, овець, коней. Із інших товарів переважали смушки, одяг, чоботи, бакалійні товари. Цей ярмарок уважали найменшим за всіма показниками. Онопріївський ярмарок (25 червня) характеризувався значним пригоном коней, домашньої худоби, передусім овець. За кіньми приїздили покупці з Белгородської губернії, Києва і Чигирини. За торговим обігом це був найбагатший ярмарок. Пречистинський ярмарок (21 вересня) уважали найсприятливішим, його проводили головню для продажу селянами зерна. Як свідчать сучасники, в окремі роки на ньому продавали 10–12 тисяч пудів пшениці (164–165 тонни). На Данилівському ярмарку (30 грудня) торгували солоною рибою, медом, худобою. Іноді проведенню ярмарків заважали сильні морози й несприятливі для пересування снігові замети.

Ярмаркова площа знаходилася в центрі села, займала площу 11,3 десятини (21,5 га). Удалося встановити її територію: вона межувала із садибою Гоголів і хатами селян; з іншого боку – з дубовим гаєм («Балабайкою») і церквою з цвинтарем; згодом – ще і з приміщенням земської школи, яку побудували 1896 року. Ще з одного боку ярмаркову площу омивав невеличкий став [2, с. 48]. Із шишацького напрямку, прямо біля дороги, напроти самої торговельної площі розміщувався шинок, про який згадує Іван Бунін: «Яновщина, старая корчма, ее черная внутренность и прохладная полутьма: еврей сказал, что пива у него нету, есть только напиток. – “Какой напиток?” – “Но напиток! Напиток Фи-

алка”» [1, с. 515]. Цю корчму, про яку мовиться, добре видно на світлині під номером 4 в альбомі Йозефа Хмелевського «Гоголь на родині», який був виданий 1902 року [3, с. 4].

Не менш цікавою інформацією ділиться у спогадах наймолодша сестра Гоголя Ольга Василівна Гоголь-Головня: «Приходив приказчик і говорив: “Що робити? Скоро буде ярмарок, а у нас горілки і грошей немає, пані у шинкаря всі гроші забрала (тоді був свій шинок)”. Питаю, багато потрібно грошей? – “Рублів 700. Потрібно одну діжку сорокавідерну і діжку двадцятивідерну, а також у Яреськи двадцятивідерну”. На другий день я поїхала до сусіда Воронянського попросити позичити 700 рублів. Після ярмарку обіцяла повернути. Він позичив. Я дала вказівку приказчику копицю сіна вивезти на ярмарок, продавати пудами, на випадок, коли не вся горілка продастя, щоб заплатити борг. Закінчився ярмарок, вся горілка продася, навіть продали і ту діжку, яка була куплена в Яреськи, і так 700 рублів повернула Воронянському, а на решту купила ще дві діжки дво-відерні. Це було на Олексіївський ярмарок у березні» [4, с. 47]. Із цих свідчень випливає, що ярмарки тоді були досить багатолюдні. Підтвердженням є і той факт, що родина Гоголів продала лише на одному ярмарку 80 відер горілки.

Детальної інформації про ярмарковий рух часів Миколи Гоголя, на жаль, немає, але є ґрунтовний опис одного ярмаркування в книзі «Пречистинський ярмарок в селі Василівці (Яновщині) Полтавського повіту 6–8 вересня 1901 року. Досвід статистичного дослідження із застосуванням методу опису», виданій у Полтаві 1904 року. Приводом до її написання стали суперечки, що виникли в Полтавському сільськогосподарському товаристві після доповіді В. Василенка. Доповідач пропонував шляхом опису ярмарків з’ясувати розповсюдженість різного роду кустарних промислів у губернії та визначити в такий спосіб райони збуту виробів кустарних виробництв. Противником такої позиції виступив А. Русов, який наполягав на тому, що опис ярмарків, не ігноруючи завдання, поставленого доповідачем, повинен здійснюватися з більш широкими цілями, аж до вивчення напруженості торгівлі тими чи тими продуктами в різні фази ярмаркування [5, с. 2].

Над описом ярмарків працювали 20 осіб. Загальне керівництво їх діяльністю здійснював завідувач статистичного бюро А. Русов. Дослідників забезпечили книгами, які містили аналітичні таблиці (див. рис.). Унікальне видання [5] – підсумок ретельної праці – містить детальну інформацію про проведення ярмарків на початку ХХ століття на батьківщині великого Гоголя.

Важко уявити, як би міг розвиватися ярмарковий рух у Василівці (Яновщині) (тривав він більше 120 років [2, с. 48]), коли б не позначилися на ньому події 1917 року й відповідні подальші реформи... Можливо, сьогодні ми мали б одну з найбільш відомих культурно-торговельних локацій сучасного ярмаркового руху в Україні. Відомо, що василівські ярмарки

Для отмітчикова *):

ДЕНЬ:							
Привозителі.			Наименованіе тонара.	Отку- да?	Посытители.		
Час м.	Видъ пер- возит.	Видъ од- новит.			Видъ од- нот.	Видъ пер- возит.	Видъ од- новит.

Для регистраторовъ:

Участокъ №		Листокъ №	
Привезено, пригнано, принесено.	Числа мѣсяца.	Всего.	Прода- но.
Часы дня отыѣтокъ:			
Мѣшение:			
Кто?			
Откуда?			
Что?			
Сколько?			
Почемъ?			
Всего на:			
Еще бывають на ярмаркахъ въ:			

*) Приводится форма таблички вывозителемъ, принята передъ самою ярмаркой; отыѣтка табличка была иначе.

вирували до 30-х років ХХ століття. Про них згадує Галина Орлівна в нарисі «На руїнах Гоголівщини» (1928). Про значення ярмаркового руху на Полтавщині свого часу так висловився завідувач статистичного бюро Г. Ротмістров: «Наші сільські ярмарки загалом служать достатньо правдивим відображенням життя нашого села, за яким можна судити і про економічний стан населення на сьогодні, і про його потреби – економічні, побутові й, певною мірою, культурні, і, нарешті, про рівень задоволення цих потреб» [5, с. 1].

Досліджуючи матеріали ярмаркового руху на батьківщині Миколи Гоголя, можемо зробити висновок, що ця тема ще мало розкрита й потребує більш глибокого вивчення.

Література

1. Бунин И. А. Собрание сочинений : в 4 т. Т. 3. Рассказы и повести / И. А. Бунин. – М. : Правда, 1988. – 541 с.
2. Гоголеве: минувшина і сучасність : історико-краєзнавчі нариси. – Полтава ; Шишаки : Полтавський літератор ; Екотур, 2009. – 288 с.
3. Гоголь на батьківщині : альбом художніх фототипій та геліографюр, що відносяться до пам’яті М. В. Гоголя / видання Й. Ц. Хмелевського в Полтаві ; вступ. ст. В. О. Мокляка. Репринтне відтвор. видання світлодрукарні С. В. Кульженка, Київ, 1901 р. – Харків : САГА, 2009. – 86 с., 42 іл.
4. Из семейной хроники Гоголей (Мемуары Ольги Васильевны Гоголь-Головни). – Полтава : АСМИ, 2013. – 116 с.
5. Пречистенская Ярмарка в с. Васильевка (Яновщина Н. В. Гоголя) Полтавского уезда 6–8 сентября 1901 года. – Полтава : Тип. Л. Фришберг, 1904. – 75 с.